

IDEOLOGICKÉ ŠPECIFIKÁ POLITICKEJ STRANY SMER – SOCIÁLNA DEMOKRACIA

JAROSLAV ZUBAL'

Stupeň, forma, ročník štúdia: Mgr., denná, 1.

Študijný program: Politológia

Konzultant: bez konzultanta

Kľúčové slová: SMER – sociálna demokracia, Sociálna demokracia, Ideológia, Politický program, Postmaterializmus.

Úvod

Politická strana SMER – sociálna demokracia je od volieb do Národnej rady Slovenskej republiky, ktoré sa konali v roku 2002, jediným ľavicovým politickým subjektom s pravidelnou účasťou v NRSR. Z viacerých hľadísk je SMER-SD štandardnou politickou stranou. Na slovenské pomery má rozsiahlu členskú základňu – viac ako 15 tisíc členov (Výročná správa SMER – sociálna demokracia z roku 2015). Vytvorené a fungujúce lokálne a regionálne štruktúry. Je členom medzinárodných straníckych organizácií – Socialistická Internacionála a Strana Európskych Socialistov. Má relatívne stabilnú voličskú základňu a od roku 2006 má strana SMER-SD najvýznamnejší vplyv na politické dianie v Slovenskej republike. O tom svedčí fakt, že po voľbách v roku 2016 strana SMER-SD získala už tretíkrát premiérske kreslo.

Z analýzy politického programu strany SMER-SD, ako aj programových vyhlásení vlád, v ktorých táto politická strana participovala, vyplýva že z hľadiska ekonomickej orientácie, môžeme stranu SMER-SD zaradiť na ľavú polovicu ideologického spektra. Vo volebnom období 2012 – 2016 sa vláda Slovenskej republiky, pozostávajúca iba zo strany SMER-SD, v ekonomickej oblasti zamerala na zmiernenie negatívnych ekonomických dopadov, spôsobených finančnou krízou z roku 2008; konsolidáciu verejných financií a udržanie deficitu verejných financií pod 3 %; podporu ekonomického rastu a cenovej stability; znižovanie nezamestnanosti primárne mladých ľudí a dlhodobo nezamestnaných; konsolidáciu zdravotníctva a jeho finančnú stabilitu; posilnenie hospodárskej, sociálnej a územnej súdržnosti spoločnosti; vytvorenie Rady solidarity, pozostávajúcej zo zástupcov zamestnávateľov a zamestnancov (Programového vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2012). Po nástupe koalíciej vlády SMER-SD, MOST-HÍD a SNS sa nijakým zásadným spôsobom nezmenil vzťah vládnej moci k otázkam týkajúcich sa národného hospodárstva. Medzi vládne priority, resp. priority strany SMER-SD naďalej patrí riešenie nezamestnanosti mladých ľudí a dlhodobo nezamestnaných. Výrazným spôsobom by sa nemalo meniť progresívne zdanenie a nemení sa ani postoj ku školstvu a zdravotníctvu, teda oba tieto rezorty ostávajú prevažne verejnými, zároveň pokračuje politika zvyšovania minimálnej mzdy (Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2016)

Odlišná situácia nastáva keď analyzujeme postoj strany SMER-SD k otázkam a témam, ktoré sa netýkajú ekonomickej oblasti. Cieľom tejto práce je poukázať na argumenty, ktoré spochybňujú jednak hodnotovú orientáciu strany SMER-SD, a zároveň kladú otázku, či v Slovenskej republike môžeme hovoriť o sociálnej demokracii 21. storočia.

1 Nacionalizmus a národnostné menšiny

Základným charakteristickým prvkom ľavicových hnutí a politických strán, či už išlo o ideologický prúd klasického marxistického učenia a za nástroj dosiahnutia svojich cieľov preferovali revolúciu, alebo to boli hnutia a politické strany, ktoré mali bližšie k demokratickému zriadeniu

a uprednostňovali postupné reformovanie ekonomických a politických pomerov v spoločnosti, bol kozmopolitizmus. Konfliktná línia sa nenachádzala medzi národmi a národnými štátmi, ale viedla cez dve hlavné spoločenské triedy. Tou prvou boli vlastníci kapitálu a tú druhú tvorili robotníci pracujúci za mzdu. Socialistická ideológia vnímala robotníctvo naprieč hranicami národných štátov, ako relatívne homogénnu sociálnu triedu, ktorá by mala spolupracovať a žiť v solidarite. V druhej polovici 20. storočia sa toto vnímanie spoločnosti začalo meniť. Idea medzinárodnej spolupráce a solidarity sa rozšírila na všetky vrstvy obyvateľstva a netýkala sa už iba proletariátu. Tieto hodnoty boli zhmotnené v Socialistickej internacionále, ktorá združuje politické strany zo všetkých kontinentov, ktoré sú orientované na demokratický socializmus, ako aj v integračných zoskupeniach, akým je napríklad Európska únia. Charta Etiky Socialistickej Internacionály si dáva za jeden z cieľov bojovať proti všetkým ultranacionalistickým, fundamentalistickým, xenofóbnym a rasistickým tendenciám, ako aj upustiť od akejkoľvek formy spolupráce s politickými stranami, na ktorejkoľvek úrovni (lokálnej, regionálnej a národnej), prikláňajúcim sa k podnecovaniu predsudkov, rasovej alebo etnickej nenávisťi. Strana európskych socialistov presadzuje medzinárodnú solidaritu, politiku ktorá je nasmerovaná za hranice národných štátov (Deklarácia princípov Strany európskych socialistov). Pretože v istom zmysle, podľa socialistického svetonázoru, len prostredníctvom týchto princípov je možné dosiahnuť spravodlivú, prosperujúcu spoločnosť, ktorá bude schopná reagovať na negatívne vplyvy globalizácie, ako aj nachádzať efektívne a udržateľné riešenia globálnych problémov. Ak teda hovoríme o sociálnej demokracii a jej hodnotách, nemôžeme zároveň hovoriť o nacionalizme, a už vôbec nie o nacionalizme, ktorý je nasmerovaný proti iným národom, národnostným alebo etnickým menšinám.

Politická strana SMER-SD a predovšetkým jej predseda a súčasný premiér Slovenskej republiky pán Róbert Fico v minulosti aj v súčasnosti neraz preukázal, že minimálne jeho rétorika je v priamom rozpore s hodnotami a princípmi, ktoré tvoria sociálnu demokraciu, tak ako ju poznáme v 21. storočí. Predseda strany SMER-SD podobne ako v minulosti predseda HZDS Vladimír Mečiar alebo predseda SNS Ján Slota (ktorí so sociálnou demokraciou nemali nikdy nič spoločné) zneužíval tzv. maďarskú kartu, na získavanie politických bodov. Najzreteľnejšie to bolo počas volebného obdobia 2006 – 2010, kedy spolu s HZDS a SNS SMER-SD vytvoril vládnú koalíciu. Pri niektorých výrokoch je problematické určiť, či ich autorom bol predseda SNS Ján Slota alebo predseda SMER-SD Róbert Fico. Ako príklad uvedieme výrok Róberta Fica z júna 2010, ktorým reagoval na maďarský zákon, ktorý umožnil etnickým Maďarom získať maďarské občianstvo, bez toho aby mali trvalý pobyt na území Maďarska. Celý maďarský štát označil za extrémistickú krajinu, exportujúcu svoj hnedý mor (Aktuality.sk 2010). Ako problematický sa javí aj vzťah predsedu strany SMER-SD k rómskej národnostnej menšine. Už na predvolebných mítingoch v roku 2001 sa Róbert Fico vyjadroval na adresu Rómov tvrdo a jeho prejav pripomínal skôr vyjadrenia krajne pravicových a populistických politikov (Predvolebný míting strany SMER-SD 2001). Tomuto trendu ostali v strane SMER-SD verní až do súčasnosti. Svedčí nám o tom jednak vystúpenie Róberta Fica na straníckom sneme uskutočnenom v Prešove v roku 2016, ako aj vyjadrenia v diskusnej relácii V politike v televízii TA3 v januári 2017. Premiér už nehovoril o Rómoch, ale o Cigánoch, ktorým sa nechce pracovať a len zneužívajú sociálny systém.

2 Rovnosť mužov a žien

Rodová rovnosť a vôbec emancipácia žien sa zvykne spájať s obdobím tzv. hodnotovej transformácie, ktorého počiatok datujeme do 60. rokov 20. storočia. Jedná sa o nástup postmateriálnych hodnôt, ktoré sa orientujú na ekológiu, pacifizmus, multikultúrnu spoločnosť, práva sexuálnych menšín a podobne. V skutočnosti moderný feminizmus siaha až do obdobia Veľkej francúzskej revolúcie, pričom väčší rozmach tejto ideológie zaznamenávame od druhej polovici 19. storočia, kedy toto obdobie spájame s tzv. prvou vlnou feminizmu, ktorá bola primárne orientovaná na získanie volebného práva pre ženy.

Základnou politickou hodnotou hnutí a politických strán, ktoré patria či už do revolučnej alebo reformnej odnože ľavicovej ideológie je rovnosť. Preto je pochopiteľné, že rovnosť medzi mužmi a ženami sa stala súčasťou politickej agendy sociálnej demokracie. Môžeme konštatovať, že v súčasnosti táto problematika patrí medzi najvýznamnejšie, ktorým sa sociálna demokracia venuje, predovšetkým v liberálno-demokratickej časti európskeho kontinentu. Už v prvej Československej

republike, v medzivojnovom období, sociálni demokrati presadzovali viaceré prvky politiky rodovej rovnosti, napríklad odmietnutie prepúšťania žien zo zamestnania, rovnaké finančné ohodnotenie mužov a žien, zrušenie celibátu učiteliek, odmietanie militarizácie žien a ukončenie nadvlády mužov v rodinnom práve (Riha, 2005, s. 67). Po dosiahnutí hlavného cieľa feministického hnutia, ktorým bolo získanie volebného práva pre ženy, sa požiadavky tohto hnutia postupne rozšírili na ďalšie oblasti. V stanovách Socialistickej Internacionály je princíp rodovej rovnosti jasne vyjadrený v pravidlách zloženia orgánov tejto organizácie. Vo všetkých orgánoch pôsobiacich v rámci Socialistickej Internacionály je povinné dodržať pravidlo, ktoré hovorí o tom, že počet žien zastúpených v týchto orgánoch nesmie byť menší ako jedna tretina. Toto pravidlo zároveň platí aj pre zloženie delegácií členských strán Socialistickej Internacionály.

Strana Európskych Socialistov má rodovú rovnosť zakomponovanú v Deklarácii princípov, kde sa uvádza, že Strana európskych socialistov nadväzuje na úspechy feministického hnutia a pokračuje v boji za rodovú rovnosť. Ženy aj muži sa rovnomerne podieľajú na práci, na moci, na čase a na rolách vo verejnom aj v súkromnom priestore. Rodová rovnosť je kľúčovou hodnotou Európskej únie. Cieľom je posilniť postavenie žien v spoločnosti, v pracovnom prostredí, v politických a ekonomických rozhodovacích procesoch, ako aj v súkromnej sfére, bojovať proti rodovým stereotypom. Európski sociálni demokrati presadzujú zavedenie kvót na minimálne počty žien v politike a v biznise. Rodová rovnosť sa má podporovať cez rozpočty, ktoré majú redukovať rozdiely v príjmoch, ako aj v starobných dôchodkoch. Európska únia by mala pracovať na odstraňovaní násillia páchaného na ženách a zároveň práva žien a rodová rovnosť by mali byť zakomponované do medzinárodných zmlúv uzatvorených medzi Európskou úniou a tretími krajinami (Základný program Strany európskych socialistov; Manifest Strany európskych socialistov).

Programové zameranie strany SMER-SD na roky 2012 – 2016 v otázkach rodovej rovnosti obsahovalo iba jednu vetu. Prioritami bude: väčší dôraz kladený na ohrozené skupiny, rodovú rovnosť a na sociálnu súdržnosť. Keďže v tomto období SMER-SD vytvoril jednofarebnú vládu, táto prázdnota v prístupe k rodovej rovnosti sa pretavila aj do programového vyhlásenia vlády, v ktorom bolo deklarované, že vláda v oblasti rodinnej politiky vo všetkých legislatívnych návrhoch bude cieľavedomejšie presadzovať princípy rodovej rovnosti, posilní jej inštitucionalizáciu a bude systematicky monitorovať jej vývoj. Programové vyhlásenie vlády na obdobie 2016 – 2020 deklaruje, že vláda podporí zlepšenie podmienok vytváraných a existujúcich pracovných miest najmä pre ženy, mladých ľudí a starších pracovníkov. Vláda sa osobitne zameria na potieranie násillia na ženách, napríklad rozvojom služieb a opatrení na predchádzanie a postihovanie násillia na ženách a domáceho násillia. V októbri 2016 sa konala programová konferencia strany Smer – sociálna demokracia, na ktorej boli prijaté programové tézy, ktoré majú slúžiť ako základný kameň nového politického programu strany SMER-SD. Problematike rodovej rovnosti sa dané tézy nevenovali ani v jednej vete. Analyzované dokumenty majú kombinovane približne 180 strán, pritom otázkam a agende rovnosti medzi mužmi a ženami sa venovali sotva na desiatich riadkoch. Ak vezmeme do úvahy, že rodová rovnosť patrí medzi kľúčové prvky politickej agendy európskej sociálnej demokracie, potom musíme konštatovať, že strana SMER-SD sa danej téme fakticky vôbec nevenuje. V programových dokumentoch je spomenutá len okrajovo a veľmi vágne. Zanedbanie tejto problematiky dokazuje najmä počet žien v slovenskej vrcholovej politike. Od vzniku Slovenskej republiky ešte ani raz počet žien v Národnej rade Slovenskej republiky nedosiahol číslo 30 zo 150 poslaneckých kresiel, čo v priemere predstavuje iba 15 % (HNonline.sk 2016). Samozrejme nemožno hádzať celú zodpovednosť za daný stav len na stranu SMER-SD. Zároveň však musíme konštatovať, že nezáujem slovenských sociálnych demokratov o problematiku rodovej rovnosti má svoj leví podiel na súčasnom, nepriaznivom stave.

3 Migračná kríza

Migračná alebo utečenecká kríza je dnes najkritickejšim problémom, na aký musia jednotlivé európske štáty a predovšetkým ich lídri reagovať. Migračná kríza má svoj významný podiel na raste pravicového extrémizmu a populizmu, ktorému sa darí naprieč celou Európskou úniou. Migračná kríza spolu s prejavmi islamofóbie a xenofóbie až rasizmu sa stali efektívnymi nástrojmi získavania

politických bodov a voličských hlasov. V tejto časti textu sa zameriame na hodnotové, politické a rétorické postoje Strany Európskych Socialistov a strany SMER-SD s dôrazom na jej lídra, k téme migračnej krízy.

Na základe dokumentov z dielne Strany Európskych Socialistov (Desať bodov pre riešenie utečeneckých výziev; Za tolerantnú, inkluzívnu a demokratickú Európu; Utečenci – progresívna a humanitárna reakcia; Spolupráca na riešení utečeneckej krízy), ktoré boli prijaté počas uplynulých dvoch rokov sa pokúsime o zhrnutie a definovanie morálnych a politických prístupov k riešeniu problematiky utečeneckej krízy.

Hodnotové a morálne stanovisko európskych socialistov v podstate odráža základné hodnoty, ktoré sú charakteristické pre sociálnu demokraciu a Európsku úniu, teda solidarita, humanizmus a rešpektovanie základných ľudských práv. Je nevyhnutné, aby sa s imigrantmi zaobchádzalo humánym spôsobom so zreteľom na ľudskú dôstojnosť. Téma migračnej krízy a zložitá životná situácia imigrantov by sa nemala zneužívať na politické súboje. Európski socialisti varujú pred zneužívaním tejto témy extrémnou pravnicou a populistami, ktorí svoje predvolebné kampane neraz postavili, resp. stále stavajú na šírení strachu až nenávisť voči utečencom a moslimom, resp. islamu ako náboženstvu. Európski socialisti odmietajú akékoľvek prejavy antisemitizmu, proti rómskej prejavu, islamofóbiu, rasovú neznášanlivosť, xenofóbiu a všetky ostatné formy intolerancie. Žiadateľov o azyl nepovažujú za ilegálnych imigrantov, ale za legálnych migrantov, ktorí boli prinútení prekročiť hranice nezvyklým spôsobom. Solidarita Európskej únie nesmie byť uplatňovaná len v jej hraniciach. Je potrebné až nevyhnutné, aby sa zvýšilo financovanie európskych agentúr a rovnako aj agentúr pôsobiacich v rámci OSN, ktoré poskytujú humanitárnu pomoc.

Politické postoje a návrhy orientované na riešenie migračnej krízy sú deklarované v Desiatich bodoch riešenia utečeneckej krízy. Prvým potrebným krokom je harmonizácia azylovej politiky a azylových pravidiel. Členské štáty Európskej únie by mali prejaviť väčšiu solidaritu s Talianskom a Gréckom, ktorých táto kríza zasiahla najviac. Členské štáty musia výrazne zvýšiť európsku pomoc regiónom, ktoré sú pôvodcami tejto krízy. Politika efektívnej integrácie má zabezpečovať vzdelanie, zdravotnú starostlivosť, sociálne služby, prístup na pracovný trh a zabezpečovať slušnú životnú úroveň. Európski socialisti presadzujú systém prerozdelenia imigrantov. Spoločná správa vonkajších hraníc má zabezpečiť prevenciu v boji proti kriminálnym aktivitám. Schengenský priestor by sa mal rozšíriť na všetky členské štáty Európskej únie, teda aj na Bulharsko, Chorvátsko, Cyprus a Rumunsko. Zároveň upozorňujú, že extrémna pravica a populisty v skutočnosti nemajú iné riešenia tejto krízy, ako šírenie strachu a xenofóbie. V rámci OSN by sa mala každoročne konať medzinárodná konferencia zameraná na problematiku migrácie, ako aj by sa mal udržiavať sústavný dialóg so štátmi Arabskej ligy a Africkej únie.

Strana SMER-SD zaujala k migračnej kríze diametrálne odlišný postoj ako Strana Európskych Socialistov a ostatné sociálno-demokratické strany v západnej Európe. Domnievame sa, že zvolená stratégia odrážala verejnú mienku vo vzťahu k imigrantom, podľa ktorej väčšina obyvateľstva sa k imigrantom postavila odmietavo (Pravda.sk 2016). Predseda strany Róbert Fico sa v súvislosti s touto krízou vyjadroval ostro, niekedy až na hrane zákona, predovšetkým na adresu moslimov vo všeobecnosti alebo moslimov žijúcich priamo v Slovenskej republike. Čo sa týka verejných vyjadrení premiéra Róberta Fica, v podstate robil presne to, na čo upozorňovali a pred čím varovali európski socialisti, vo vzťahu k politickým subjektom zaradovaným k extrémnej pravici a populizmu. Ak sa pozrieme do histórie vyjadrení predsedu SMERU-SD, nájdeme istú opakujúcu sa tendenciu. V SMERe-SD je celkom bežné, že sa tzv. karty národnostných menšín (či už maďarskej, rómskej alebo v súčasnosti moslimskej) zvyknú bežne zneužívať, ako prostriedok vytĺkania politického kapitálu. Preto ak sa na to pozrieme z hodnotového hľadiska, je veľmi diskutabilné, že či o politickej strane SMER-SD môžeme hovoriť, ako o skutočnej sociálnej demokracii založenej na spoločných hodnotách a ideí otvorenej, solidárnej, rovnej a spravodlivej spoločnosti.

Záver

Sociálna demokracia od čias Karla Marxa až po druhú dekádu 21. storočia prešla niekoľkými transformačnými etapami. Najprv odmietla revolúciu a akceptovala pravidlá zastupiteľskej demokracie. Následne odmietla spoločné vlastníctvo a zvrhnutie kapitalizmu. Priklonila sa k zmiešanej ekonomickej

ke, teda k rovnováhe medzi štátnymi intervenciami a voľným trhom. S postupným znižovaním manuálne pracujúcej robotníckej triedy, do svojej politickej agendy zahrnula ideové prúdy, tvoriace tzv. postmaterializmus. Dnes, ak chceme hovoriť o sociálnej demokracii, nemôžeme túto ideológiu alebo politický smer obmedziť iba na témy, týkajúce sa ekonomiky a sociálneho štátu. Sociálna demokracia je v prvom rade európsky fenomén. Žiadny iný región sveta neposkytuje taký ľudsko-právny štandard ako práve liberálno-demokratická časť európskeho kontinentu. Z toho vyplýva, že sociálna demokracia je dnes rovnako intenzívne zameraná na „neekonomickú“ agendu, ako na ekonomickú. Inklúzia menšín, rodová rovnosť, náboženská, etnická a rasová tolerancia, ako aj tolerancia sexuálnych menšín je integrálnou súčasťou sociálnej demokracie.

Stranícky systém (ak je vôbec možné hovoriť o systéme) v Slovenskej republike je od roku 1990, resp. 1993 mimoriadne turbulentný. Ešte stále platí, že slovenské politické strany nemajú svojich predsedov, ale predsedovia majú svoje strany. Z toho vyplýva, že ideologické alebo hodnotové zázemie slovenských politických strán je často krát buď len formálne, alebo žiadne. Táto skutočnosť má negatívne dopady na životnosť politických strán. Pretože politická strana, ktorá nemá pevné hodnotové zázemie, ale len pragmaticky (oportunisticky) reaguje na verejnú mienku, nezvykne prežiť politickú kariéru svojho lídra.

Politická strana SMER – sociálna demokracia sa od svojho vzniku v roku 1999 (aspoň formálne) vyprofilovala ako sociálno-demokratická strana. Z pohľadu ekonomických tém by toto konštatovanie relatívne obstálo. SMER-SD presadzuje verejné školstvo, verejné zdravotníctvo, progresívne zdanenie, rast minimálnej mzdy a pod. Keď sa však dostaneme mimo ekonomickú sféru, existujú viaceré pochybnosti, ktoré spochybňujú hodnotové zázemie SMERu-SD. Vzťah k menšinám a zneužívanie tzv. národnostných kariet, nulová angažovanosť v politike rodovej rovnosti, oportunistické zneužívanie migračnej krízy, ako aj vzťah cirkvi a štátu, a nezáujem o sexuálne menšiny nám potvrdzujú, že SMER-SD nemožno zaradiť k sociálnej demokracii 21. storočia.

Literatúra:

ANONYM, 2016. Predvolebný míting strany SMER-SD 2001 [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=VI_u0WKGCFM>.

LUPPOVÁ, S. a KRAJČÍROVIČOVÁ, B., 2016. Mužská záležitosť. Takto sa menil podiel žien v slovenskom parlamente. [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<http://hnonline.sk/slovensko/594418-muzska-zalezitost-takto-sa-menil-podiel-zien-v-slovenskom-parlamente>>.

MINISTERSTVO VNÚTRA SR, 2015. Výročná správa SMER – sociálna demokracia z roku 2015 [online]. [cit. 2017-20-03]. Dostupné z: <http://www.minv.sk/swift_data/source/statna_komisia_pre_volby/30_annual_report/ar2015/Vs_31801242_I_2015_20160728.pdf>.

PES, 2011. PES Declaration of principles [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <https://www.pes.eu/export/sites/default/Downloads/Policy-Documents/Democracy/declaration_of_principles_web_en_0.pdf_551029216.pdf>.

PES, 2013. PES Fundamental Programme [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <https://www.pes.eu/export/sites/default/Downloads/Policy-Documents/Democracy/pes_fundamental_programme_en.pdf_551035046.pdf>.

PES, 2014. Towards a new Europe PES Manifesto [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <https://www.pes.eu/export/sites/default/Downloads/PES-Documents/110001306_PES_Manifesto_UK.pdf_959830420.pdf>.

PES, 2015. For a Tolerant, Inclusive and Democratic Europe [online]. [cit. 2017-26-03]. Dostupné z: <https://www.pes.eu/export/sites/default/Downloads/PES-Documents/FINAL_TolerantInclusiveDemocraticEurope_EN.pdf_1940577690.pdf>.

PES, 2015b. Refugees – a progressive and humanitarian response [online]. [cit. 2017-26-03]. Dostupné z: <https://www.pes.eu/export/sites/default/Downloads/Policy-Documents/World/Presidency_declaration_on_refugees_091015.pdf_1393129878.pdf>.

PES, 2015c. Working together to address the refugee crisis [online]. [cit. 2017-26-03]. Dostupné z: <https://www.pes.eu/export/sites/default/Downloads/Policy-Documents/World/PES_Conference_Lebanon_311015.pdf_1393129694.pdf>.

PES, 2016. Ten Points to Tackle the Refugee Challenges [online]. [cit. 2017-26-03]. Dostupné z: <https://www.pes.eu/export/sites/default/Downloads/Policy-Documents/World/Paris___10_points_to_tackle_refugee_crisis_approved-70716.pdf_1393127923.pdf>.

RIHA, J., 2005. 100 rokov sociálnej demokracie na Slovensku. Bratislava: Ekonomický a sociálny inštitút. ISBN 80-969400-0-7.

SITA a ČTK, 2015. Prieskum: Slováci odmietajú prijať utečencov, vidia v nich hrozbu. [online]. [cit. 2017-26-03]. Dostupné z: <<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/358731-slovensko-by-nemalo-prijat-utecencov-mysli-si-70-percent-respondentov/>>.

SMER-SD, 2012. Programové zameranie strany SMER – sociálna demokracia na roky 2012 – 2016 [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<http://strana-smer.sk/programove-zameranie-strany-smer-socialna-demokracia-na-roky-2012-2016>>.

SMER-SD, 2016. Pracovný snem strany SMER – sociálna demokracia v Prešove. [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<http://strana-smer.sk/pracovny-snem-presov-2016>>.

SMER-SD, 2016b. Programové tézy strany SMER – sociálna demokracia [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<https://domov.sme.sk/c/20364281/programove-tezy-strany-smer-kompletne-znenie.html>>.

SOCIALISTICKÁ INTERNACIONÁLA, 2017. Ethical Charter of the Socialist International [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<http://www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticleID=24>>.

SOCIALISTICKÁ INTERNACIONÁLA, 2017b. Statutes of the Socialist International [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<http://www.socialistinternational.org/viewArticle.cfm?ArticleID=27>>.

ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR, 2016. Voľby do Národnej rady Slovenskej republiky 2016. [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<http://volby.statistics.sk/nrsr/nrsr2016/sk/data02.html>>.

TA3, 2017. V politike: 30 minút s Róbertom Ficom. [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<http://www.ta3.com/clanok/1098916/prezident-o-aktualnom-diani-30-minut-s-a-dankom-30-minut-s-r-ficom-kvalitnejšie-zdravotníctvo.html>>.

TASR, 2010. Fico pre Le Figaro: Maďarsko vyváža svoj hnedý mor. [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <<https://www.aktuality.sk/clanok/165120/fico-pre-le-figaro-madarsko-vyvaza-svoj-hnedy-mor/>>.

VLÁDA SR, 2012. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2012 [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: <http://www.vlada.gov.sk/data/files/2008_programove-vyhlasenie-vlady.pdf>.

VLÁDA SR, 2016. Programové vyhlásenie vlády Slovenskej republiky 2016 [online]. [cit. 2017-25-03]. Dostupné z: http://www.vlada.gov.sk/data/files/6483_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky.pdf